

Projekt ESS: Strokovna podpora informativno svetovalni dejavnosti in vrednotenju neformalno pridobljenega znanja 2016–2021

Aktivnost 1: Razvoj strokovnih gradiv, programov in novih pristopov

STROKOVNO GRADIVO

VPRAŠALNIK IN SMERNICE ZA VREDNOTENJE DRŽAVLJANSKE KOMPETENCE

Andragoški center Slovenije, december 2017

Strokovno gradivo **Vprašalnik in smernice za vrednotenje državljsanske kompetence**, je pripravljeno v okviru ESS projekta Strokovna podpora informativno svetovalnih dejavnosti in vrednotenju neformalno pridobljenega znanja 2016-2021, aktivnosti 1: Razvoj strokovnih gradiv, programov in novih pristopov

Nosilec projekta: Andragoški center Slovenije

Vodja projekta: mag. Tanja Vilič Klenovšek

Avtorja gradiva sta: Dr. Mitja Sardoč in Vera Mlinar

Obdobje priprave gradiva: januar – december 2017

KAZALO

Povzetek	1
1 Uvod	2
2 Državljska kompetenca in aktivno državljanstvo	4
3 Razvijanje in spodbujanje državljske kompetence	6
3.1 Opis značilnosti in usposobljenosti odraslih z razvito državljsko kompetenco	7
4 Predstavitev Vprašalnika in smernic za vrednotenje državljske kompetence ...	9
4.1 Navodila svetovalcu za vrednotenje pri ugotavljanju državljske kompetence	9
4.2 Navodila za uporabo vprašalnika	10
4.3 Vprašalnik za vrednotenje državljske kompetence	11
4.4 Interpretacija izidov	15
Literatura.....	17

Povzetek

(dr. Mitja Sardoč)

Evropski okvir ključnih kompetenc za vseživljenjsko učenje, ki sta ga leta 2006 sprejela Evropski parlament in Svet Evropske unije, je med ključne kompetence, ki "jih potrebujejo vsi ljudje za osebno izpolnitev in razvoj, aktivno državljanstvo, socialno vključenost in zaposljivost", uvrstil tudi državljansko kompetenco. Hkrati je državljansko kompetenco kot seštevke znanja, spretnosti, vrednot ter odnosov, ki so nerazdružljivo povezani z aktivnim demokratičnim državljanstvom, Evropska komisija v strateškem okviru Izobraževanje in usposabljanje 2020 prepoznala za enega izmed štirih skupnih ciljev za reševanje izzivov v sistemih vzgoje in izobraževanja in usposabljanja do leta 2020.

V strokovnem uvodu za vsebinsko področje državljanske kompetence predstavljamo probleme in izzive sodobne družbe ter vlogo in pomen programov izobraževanja in usposabljanja za krepitev ter spodbujanje aktivnega demokratičnega državljanstva, temeljne značilnosti državljanske kompetence v pluralno raznoliki družbi, opredelitev pomena merjenja in razvijanja (ter spodbujanja) državljanske kompetence in opis značilnosti in usposobljenosti odraslih z razvito državljansko kompetenco. Hkrati vsebuje strokovni uvod tudi seznam dodatne literature in virov, ki so lahko v pomoč pri krepitvi in razvijanju državljanske kompetence odraslih.

1 Uvod

Vstop Slovenije v Evropsko unijo ter v mednarodne integracije nasploh je umestil v središče pozornosti izobraževalnih politik ter organizacije in zagotavljanja kakovosti javnega sistema vzgoje in izobraževanja pomen znanja za blaginjo družbe, ozaveščanje posameznikov o njihovih pravicah in odgovornostih ter krepitev temeljnih načel demokratične politične ureditve. Navsezadnje je Lizbonska pogodba kot eden izmed ustavnopravnih temeljev Evropske unije mnenju državljanov tudi formalno zagotovila večji vpliv pri samem odločanju v Evropski uniji: milijon državljanov iz več držav članic Evropske unije lahko namreč z državljansko pobudo pozove Evropsko komisijo na pripravo zakonodaje na določenem področju v sklopu pristojnosti Evropske unije.

Med skupne cilje strateškega okvira Evropske komisije “Izobraževanje in usposabljanje 2020” za reševanje izzivov v sistemih vzgoje in izobraževanja in usposabljanja do leta 2020 sodi tudi “uveljavljanje pravičnosti, socialne kohezije in aktivnega državljanstva”¹. To, da tudi najpomembnejše mednarodne in nevladne organizacije (Svet Evrope, UNESCO, OVSE, OECD, UNICEF, Amnesty International itn.) namenjajo vse več pozornosti vsebinskemu področju državljanske kompetence ter aktivnega demokratičnega državljanstva, je pomemben kazalnik vse večjega pomena spodbujanja, krepitev in razvoja državljanske kompetence.

Tudi v Sloveniji sodi razvoj in spodbujanje državljanske kompetence med prednostne naloge pri uresničevanju dolgoročnih ciljev javnega sistema vzgoje in izobraževanja (npr. krepitev socialnointegracijske vloge šole, uresničevanje kulture človekovih pravic, razvijanje zavesti o državni pripadnosti in narodni identiteti ter spodbujanje medkulturnega dialoga) – to potrjuje uvrstitev teh vsebin v posamezne učne načrte pa tudi različne programe izobraževanja in usposabljanja (formalne, neformalne in priložnostne).

Evropski okvir ključnih kompetenc za vseživljenjsko učenje, ki sta ga leta 2006 sprejela Evropski parlament in Svet Evropske unije, je med ključne kompetence, ki “jih potrebujejo vsi ljudje za osebno izpolnitev in razvoj, aktivno državljanstvo, socialno vključenost in zaposljivost”, uvrstil tudi državljansko kompetenco. Sodobne pluralne družbe se namreč soočajo s številnimi izzivi, mednje sodijo vse nižja raven udeležbe v procesih demokratičnega odločanja, vse manjše zanimanje za sodelovanje v javnem in političnem življenju ter pomanjkanje zaupanja v demokratične institucije, razvoj novih tehnologij in socialnih omrežij, vprašanje radikalizacije

---

¹ V sklopu tega programa je posebna pozornost namenjena preprečevanju radikalizacije in nasilnega ekstremizma, ki je eden od najpomembnejših izzivov sodobnih pluralnih družb. Razpetost med zagotavljanje varnosti in stabilnosti na eni strani ter spoštovanje temeljnih pravic in svoboščin posameznikov na drugi razkriva namreč številne napetosti in dileme. Dodatne informacije na širšem vsebinskem področju uveljavljanja pravičnosti, socialne kohezije in aktivnega državljanstva so dostopne na spletni strani http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/social-inclusion_en.

in nasilnega ekstremizma, problematika globalnih migracij, sovražni govor, naraščajoča družbena neenakost ter problematika ksenofobnega nacionalizma in verske nestrpnosti, ki je nerazdružljivo povezana tudi z vzponom populističnih gibanj in političnih strank. Sodobne razprave o vlogi in pomenu aktivnega demokratičnega državljanstva so tako osredinjene okoli t. i. "integracijskega neskladja", ki je nerazdružljivo povezano s kulturno distanco oziroma pojavnimi oblikami konfliktnosti različnosti, vse večjim demokratičnim primanjkljajem in vse manjšo udeležbo v demokratičnem odločanju.

Ti problemi in izzivi so znova aktualizirali vlogo in pomen temeljnih načel sodobne pluralne družbe (vladavina prava, demokracija in človekove pravice) ter skupnih vrednot (toleranca, solidarnost, spoštovanje in sprejemanje različnosti itn.) kot temeljnih postavk aktivnega demokratičnega državljanstva. Tudi zato so prizadevanja snovalcev politik, strokovnjakov in pedagoških delavcev pa tudi evropske javnosti usmerjeni v krepitev državljanске kompetence posameznikov – to potrjujejo številni programi in projekti ter pobude na širšem vsebinskem področju aktivnega demokratičnega državljanstva.

Med najpomembnejše evropske oziroma mednarodne dejavnosti na širšem vsebinskem področju aktivnega državljanstva sodijo primerjalna študija omrežja Eurydice o državljanški vzgoji v evropskih šolah, Mednarodna raziskava državljanске vzgoje in izobraževanja IEA ICCS (v kateri od leta 1999 sodeluje tudi Slovenija) ter iniciativa Referenčni okvir kompetenc za demokratično kulturo (RFCDC) *Sveta Evrope*,² ki postavlja v samo središče krepitev in spodbujanja aktivnega demokratičnega državljanstva t. i. "kompetenčni pristop" ali "model".

---

² Besedilo Referenčnega okvira kompetenc za demokratično ²v angleščini² je dostopno na spletni strani *Sveta Evrope* <https://rm.coe.int/16806ccc0c>.

2 Državljska kompetenca in aktivno državljanstvo

Navkljub zavezanosti držav članic Evropske unije, da je državljska kompetenca ena izmed osmih ključnih kompetenc, ki naj bi jih zagotavljala izobraževanje in usposabljanje, je sam pojem državljske kompetence vse prej kot enopomenski ali neproblematičen. Državljanstvo kot politično pojmovanje posameznika namreč vsebuje dve temeljni razsežnosti, in sicer (i) vertikalno razsežnost ter (ii) horizontalno razsežnost. Prva razsežnost določa razmerje med posameznikom in politično skupnostjo (državljanstvo kot pravni status), druga, razsežnost državljanstva, pa se nanaša na socialno, kulturno in psihološko razmerje med politično skupnostjo in njenimi člani. Državljanstvo kot skupna politična identiteta namreč povezuje pripadnike politične skupnosti ter tako zagotavlja občutek enotnosti in medsebojne solidarnosti.

Kljub kompleksnosti samega pojma državljanstva ter zavezanosti različnim tradicijam njegovega pojmovanja (npr. republikansko, konservativno ali liberalno pojmovanje državljanstva) velja soglasje, da državljska kompetenca, kakor je zapisano v Priporočilu Evropskega parlamenta in Sveta Evropske unije o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje,

temelji na poznavanju konceptov demokracije, pravice, enakosti, državljanstva in državljskih pravic, vključno s tem, kako so le-ti izraženi v Listini o temeljnih pravicah Evropske unije in mednarodnih deklaracijah ter kako jih uporabljajo različne institucije na lokalni, regionalni, nacionalni, evropski in mednarodni ravni. Vključuje poznavanje sodobnih dogodkov kot tudi glavnih dogodkov in trendov v nacionalni, evropski in svetovni zgodovini. Poleg tega je treba razvijati tudi zavest o ciljih, vrednotah in politikah socialnih in političnih gibanj. Bistveno je poznavanje evropske integracije in struktur EU, glavnih ciljev in vrednot kot tudi zavesti o različnosti in kulturnih identitetah v Evropi.

Eden od temeljnih ciljev krepitev državljske kompetence posameznikov je torej spodbujanje in razvoj družbene in osebne odgovornosti, dejavne udeležbe v skupnosti, politične pismenosti ter sprejemanja in spoštovanja različnosti. Državljska kompetenca je tako ključni element demokratične stabilnosti in je ni mogoče razumeti samo kot nekaj, kar je omejeno na demokratično odločanje, temveč kot seštevek znanja in izkušenj, spretnosti in sposobnosti ter vrednot in odnosov, ki so nerazdružljivo povezani z aktivnim demokratičnim državljanstvom. V Referenčnem okviru kompetenc za demokratično kulturo Sveta Evrope je državljska kompetenca opredeljena kot

sposobnost posameznika, da aktivira in uporabi ustrezne vrednote, stališča, sposobnosti, znanje in/ali razumevanje ter se tako ustrezno in učinkovito odzove na zahteve, izzive in priložnosti, ki se porajajo v demokratičnih in medkulturnih situacijah. Kompetenca je razumljena kot dinamičen postopek, pri katerem kompetenten posameznik na prilagodljiv način aktivira in uporabi skupek psiholoških virov, da se lahko hitro odzove na spremembe okoliščin.

Poleg udeleževanja v demokratičnem odločanju ter zavezanosti temeljnim načelom in skupnim vrednotam sodobne pluralne družbe kot ključnih dejavnikov za stabilno in demokratično družbo je treba v okviru državljske kompetence poudariti tudi zaupanje v pravičnost delovanja demokratičnih institucij ter spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Kakor je poudarjeno v Priporočilu Evropskega parlamenta in Sveta Evropske unije o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje, pomeni spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin podlago za

demokracijo, spoštovanje in razumevanje razlik med sistemi vrednot različnih ver ali etničnih skupin. To pomeni izkazovanje občutka pripadnosti svoji občini, državi, Evropski uniji in Evropi na splošno ter svetu in pripravljenost za sodelovanje v demokratičnem sprejemanju odločitev na vseh ravneh. Vključuje tudi izkazovanje čuta odgovornosti ter njegovega razumevanja in spoštovanje skupnih vrednot, nujnih za zagotavljanje kohezije skupnosti, kot je spoštovanje demokratičnih načel. Konstruktivno sodelovanje vključuje tudi državljske dejavnosti, podporo socialni raznovrstnosti in koheziji ter trajnostnemu razvoju, pripravljenost za spoštovanje vrednot in zasebnosti drugih.

Ob upoštevanju prej predstavljenih načel in vrednot ter spretnosti, drž in vrlin državljske kompetence velja za enega od najpomembnejših izzivov (snovalcem politik pa tudi pedagoškim delavcem nasploh) t. i. »problem implementacije« oziroma prenos v prakso. Prav razvijanje in spodbujanje državljske kompetence je namreč ključni člen razvoja demokratične politične kulture (zmanjšanje različnih pojavnih oblik nestrpnosti, diskriminacije in nasilja ter socialne izključenosti), kultiviranja temeljnih vrlin in vrednot (kot npr. strpnosti, solidarnosti, odgovornosti) ter opolnomočenje posameznikov za aktivno državljanstvo. Državljska kompetenca velja torej za temeljno izhodišče

učinkovitega oblikovanja odnosov z drugimi na javnem področju, izkazovanja solidarnosti in zanimanja za reševanje problemov, ki zadevajo lokalno in širšo skupnost. Vključuje kritični in ustvarjalni premislek ter konstruktivno udeležbo v dejavnostih skupnosti ali soseske ter sprejemanje odločitev na vseh ravneh, od lokalne do nacionalne in evropske ravni, zlasti z volitvami.

3 Razvijanje in spodbujanje državljske kompetence

Čeprav pojem državljanstva vse od antike označuje članstvo posameznika v politični skupnosti, na vprašanje »Kakšen je 'dober' državljan?« ni enopomenskega odgovora. Kakor namreč poudarjajo posamezni strokovnjaki, enotnost in socialna kohezivnost sodobnih pluralnih družb nista odvisni samo od pravičnosti institucionalnega okvira politične skupnosti, temveč predvsem od državljske kompetence posameznikov kot temeljne postavke aktivnega demokratičnega državljanstva. Državljska kompetenca je namreč temeljni pogoj stabilnosti ter učinkovitega in pravičnega delovanja institucionalnega okvira demokratičnih družb.

Pri razvijanju in spodbujanju državljske kompetence imajo poglavitno vlogo formalne, neformalne pa tudi priložnostne oblike izobraževanja in usposabljanja. Razvijanje in spodbujanje državljske kompetence je namreč priporočljivo vpeljevati skozi t. i. "kompetenčni pristop", pri njem je poudarek na opolnomočenju posameznika ter njegovi dejavni vlogi v učenju. Kakor v priročniku *Strategije za učenje demokratičnega državljanstva* poudarjajo Duerr, Spajić Vrkaš in Martins, postavlja izobraževanje državljanov za aktivno državljanstvo v demokratični družbi "vseživljenjsko učenje v samo središče integriranega pristopa" (str. 14).

Poleg izkušenj posameznikov ter že dosežene ravni izobrazbe je razvijanje in spodbujanje državljske kompetence mogoče vpeljevati z "institucionaliziranimi" programi izobraževanja in usposabljanja pa tudi "neposredno" z dejavno udeležbo posameznikov v različnih programih, kampanjah in iniciativami nevladnih organizacij ter z uporabo medijev oziroma informacijsko-komunikacijske tehnologije nasploh: **internet** oziroma t. i. "**nove tehnologije**" ter **spletna socialna omrežja** so (tudi zaradi svoje mobilizacijske moči) namreč temeljito spremenila dinamiko samega izobraževanja in usposabljanja.

Tudi zato naj bi razvijanju in spodbujanju državljske kompetence (kolikor je mogoče) posebno pozornost namenili prek različnih ciljno usmerjenih kampanj ozaveščanja, pobud in akcij, ki širšo javnost seznanjajo oziroma naredijo občutljivejšo za različne družbene probleme, na primer sovražni govor, diskriminacijo, rasizem, nasilje, korupcijo, okoljsko problematiko itn.

Načrtovanje in organizacija izobraževanja in usposabljanja na širšem vsebinskem področju aktivnega demokratičnega državljanstva naj bo poleg t. i. "individualiziranih" oblik izobraževanja in usposabljanja usmerjena (tudi zaradi svoje učinkovitosti) predvsem v različne oblike "sodelovalnega" učenja, pri katerem naj pristopi, metode in oblike dela temeljijo na izkušnjah posameznikov, njihovih stališčih in vrednotah ter pridobljenem znanju.

Krepitev razvijanja in spodbujanja državljske kompetence kaže torej na dve vrsti sprememb, ki dopolnjujeta in nadgrajujeta formalni okvir izobraževanja in usposabljanja na širšem vsebinskem področju aktivnega demokratičnega državljanstva, in sicer (i) spremembo pojmovanja ter (ii) spremembo pristopa. Prva sprememba pomeni precejšnjo razširitev tako

glede na vsebino pa tudi glede na uvrščenost različnih programov izobraževanja in usposabljanja, saj to vsebinsko področje zelo presega okolje formalnega šolanja. Druga sprememba pomeni prehod od pristopa, pri katerem je bil poglobitni namen prenos vednosti oziroma poučevanja ter socializacija posameznika v širšo družbo, k pristopu, ki poudarja vlogo in pomen kultiviranja državljske kompetence.

Hkrati naj bodo dejavnosti izobraževanja in usposabljanja (formalnega, neformalnega in priložnostnega) pri razvijanju in spodbujanju državljske kompetence usmerjene tudi v razvoj in spodbujanje kritičnega mišljenja ter identificiranje različnih napetosti (ter s tem povezanega iskanja ravnotežja) med posameznimi pravicami in svoboščinami ter načeli in vrednotami, na primer med solidarnostjo in odgovornostjo. Državljska kompetenca namreč zahteva tudi senzibilnost za uskladitev interesov različnih posameznikov in družbenih skupin ter s tem povezanih napetosti, izzivov in problemov, na primer omejitev svobode izražanja pred ksenofobijo, diskriminacijo in nestrpnostjo (kot neposredno posledico sovražnega govora).

Dejavnosti izobraževanja in usposabljanja pri razvijanju in spodbujanju državljske kompetence uresničujejo torej tri temeljne kategorije ciljev, ki so t. i. "ključ" za opolnomočenje posameznikov kot aktivnih državljanov, in sicer so to:

- cilji, ki se nanašajo na razvoj, spodbujanje in krepitev *politične pismenosti* (spoznavanje demokratične politične ureditve, seznanjanje z delovanjem političnih institucij, razumevanje temeljnih državljskih konceptov (npr. državljanstvo, demokracija, človekove pravice, svoboda, enakost) itn.);
- cilji, namen katerih je razvoj *stališč in vrednot*, ki jih potrebuje odgovoren aktiven državljan (spoštovanje sebe in drugih, konstruktivno reševanje konfliktov, prispevanje k skladnemu sobivanju ljudi, razvoj vrednot pluralne družbe itn.);
- cilji, ki se nanašajo na spodbujanje *dejavne udeležbe* posameznikov v lokalni skupnosti pa tudi širši družbi nasploh ter pridobivanje spretnosti, potrebnih za odgovoren in ustvarjalno-kritičen prispevek k javnemu življenju.

3.1 Opis značilnosti in usposobljenosti odraslih z razvito državljsko kompetenco

Eno od skupnih točk znanstvenih in strokovnih razprav na širšem vsebinskem področju aktivnega demokratičnega državljanstva je poudarjanje vse večjega pomena sodelovanja posameznikov v širši družbeni skupnosti in demokratičnem odločanju, kultiviranju temeljnih državljskih vrlin (kot npr. strpnosti, solidarnosti, odgovornosti) ter spretnosti in dispozicij za aktivno demokratično državljanstvo. Prav zaradi kompleksnosti izzivov, ki so povezani z različnimi družbenimi problemi (npr. vse nižja raven udeleževanja v demokratičnem odločanju, migracije, naraščajoča neenakost, nestrpnost in ksenofobija), je treba državljsko kompetenco misliti predvsem kot izid sinergije znanja, odnosov, spretnosti, vrednot ter predvidenega vedenja posameznikov.

Značilnosti in usposobljenosti odraslih z razvito državljsko kompetenco sestavljajo štiri ločene razsežnosti, te so:

- (i) *kognitivna razsežnost* (spretnosti pravne in politične narave; poznavanje načel, pojmov in vrednot demokratičnega državljanstva ter državljskih pravic in svoboščin);
- (ii) *etična razsežnost* (etične držbe, spretnosti in senzibilnost, ki so pogoj za samostojno, svobodno in odgovorno družbeno delovanje; socialne in komunikacijske spretnosti);
- (iii) *socialna razsežnost* (sodelovanje, reševanje konfliktov v skladu s temeljnimi demokratičnimi načeli, solidarnost in odgovornost za delovanje znotraj skupnosti);
- (iv) *komunikacijska razsežnost* (demokratična komunikacijska kultura in iskanje konsenza, izražanje ter utemeljevanje stališč, mnenj, vrednot in nazorov).

T. i. "kompetenčni pristop" iniciative *Sveta Evrope* (Referenčni okvir kompetenc za demokratično kulturo) ponuja "teoretični model kompetenc", ki naj bi delovale kot dopolnilo institucionalnemu okviru sodobne pluralne družbe, in sicer

- **vrednote:** spoštovanje človekovega dostojanstva in človekovih pravic; spoštovanje kulturne raznolikosti; spoštovanje demokracije, pravičnosti, enakopravnosti in pravne države;
- **stališča:** odprtost do drugačnih kultur, prepričanj, svetovnih nazorov in navad; spoštovanje; državljska ozveščenost; odgovornost; samoučinkovitost; sprejemanje negotovosti;
- **sposobnosti/spretnosti:** sposobnost samostojnega učenja; sposobnost analitičnega in kritičnega mišljenja; sposobnost poslušanja in opazovanja; empatija; prilagodljivost; jezikovne, komunikacijske in večjezične sposobnosti; sposobnost sodelovanja; sposobnost reševanja sporov;
- **poznavanje in kritično razumevanje:** poznavanje in kritično razumevanje samega sebe; poznavanje in kritično razumevanje jezika in komunikacije; poznavanje in kritično razumevanje sveta, politike, prava, človekovih pravic, kulture in kultur, verstev, zgodovine, medijev, ekonomije, okolja in trajnostnega razvoja.

(RF CDC, str. 7)

Demokratična kompetenca kot seštevek znanja, spretnosti, vrednot ter odnosov, ki so nerazdružljivo povezani z aktivnim državljanstvom, velja torej za *nujen*, ne pa tudi *zadosten* pogoj uresničevanja demokratične kulture, ki ga zagotavljajo človekove pravice, vladavina prava in demokratični institucionalni okvir sodobne pluralne družbe.

4 Predstavitev vprašalnika in smernic za vrednotenje državljske kompetence

(Vera Mlinar in dr. Mitja Sardoč)

Evalvacijski vprašalnik za vrednotenje državljske kompetence je orodje, ki smo ga na Andragoškem centru Slovenije razvili v sklopu projekta Strokovna podpora informativno-svetovalni dejavnosti in vrednotenju neformalno pridobljenega znanja 2016–2021 kot pripomoček svetovalcem za vrednotenje pri diagnosticiranju rabe državljske kompetence. V nadaljevanju so podrobneje predstavljeni evalvacijski vprašalnik ter navodila za njegovo rabo.

4.1 Navodila svetovalcu za vrednotenje pri ugotavljanju državljske kompetence³

Navodila so namenjena svetovalcu za vrednotenje posameznikovih odgovorov na vprašalnik o državljski kompetenci. Tudi zato je strokovni uvod sestavljen tako, da vsebuje temeljne informacije o problematiki demokratične kompetence ter aktivnem demokratičnem državljanstvu, o njegovem statusu v okviru razprav o izobraževalnih politikah (v Sloveniji pa tudi v mednarodnih povezavah (Evropska unija, medvladne organizacije itn.)), o izzivih in problemih sodobnih pluralnih družb, razvijanju in spodbujanju aktivnega demokratičnega državljanstva, nekaterih specifikah izobraževanja in usposabljanja na tem vsebinskem področju ter o značilnostih in usposobljenosti odraslih z razvito državljsko kompetenco.

Vprašalnik o državljski kompetenci je "orodje", ki omogoča pridobitev informacij o posameznih razsežnostih državljske kompetence. Vanj so uvrščene izjave s širšega vsebinskega področja aktivnega demokratičnega državljanstva, ki so predstavljene v strokovnem uvodu. Strokovni uvod je torej primeren vir informacij za svetovalce (pa tudi za kandidate).

Svetovalec naj s kandidatom opravi uvodni pogovor, v katerem mu predstavi vprašalnik ter posamezne poudarke iz strokovnega uvoda. Kandidatu predstavi način izpolnjevanja vprašalnika ter da temeljna navodila za njegovo izpolnjevanje. Ob morebitnih vprašanjih ali nejasnostih pri izpolnjevanju vprašalnika svetovalec kandidatu zagotovi vsebinsko podporo pri izpolnjevanju.

V vprašalniku kandidat poda svoje mnenje na posamezno izjavo in tako opredeli svoj odnos do določene razsežnosti državljske kompetence. Vprašalnik je namreč zasnovan tako, da omogoči opredelitev oziroma vrednotenje posameznih razsežnosti državljske kompetence kandidata, na primer njegova stališča, spretnosti in znanje. Tudi zato je pomembno, da

---

³ Navodila svetovalcu za vrednotenje pri ugotavljanju državljske kompetence so pripravljena po zgledu navodil svetovalcu za vrednotenje pri uporabi vprašalnika o vsakdanjih dejavnostih (avtorica: http://arhiv.acs.si/ucna_gradiva/Kompetence_vsakdanjega_zivljenja.pdf).

svetovalec kandidata seznanj s problematiko aktivnega demokratičnega državljanstva ter vloge in pomena državljske kompetence (posamezni poudarki iz strokovnega uvoda). Hkrati mu poda tudi usmeritve za izpolnjevanje vprašalnika in poudari, da na posamezne izjave ni pravnega ali napačnega odgovora.

Izpolnjen vprašalnik je podlaga za pripravo mnenja o državljski kompetenci kandidata. Svetovalec naj odgovore pregleda. Če je mogoče, naj odgovore na vprašanja pregleda skupaj z kandidatom in jih hkrati tudi pokomentira ter kandidata povpraša za morebitne dodatne informacije. Ob tem je priporočljivo, da svetovalec kandidatu poda povratno informacijo o izpolnjenem vprašalniku pa tudi nekatera priporočila za tista vsebinska področja, kjer je imel kandidat manj pozitivno mnenje ali pa se do izjave ni opredelil.

V vprašalniku za vrednotenje državljske kompetence so trditve 1–15 povezane z državljsko vednostjo oz. znanjem. Trditve 16–30 se primarno nanašajo na spretnosti, trditve 31–42 pa zaobjemajo tako razsežnost vrednot kakor tudi odnose. Poleg državljske kompetence posameznika v širši družbi je v vprašalniku poseben poudarek namenjen državljski kompetenci v delovnem okolju.

4.2 Navodila za uporabo vprašalnika

Evalvacijski vprašalnik za merjenje rabe državljske kompetence se lahko izpolnjuje:

- a. na način papir-svinčnik,
- b. v elektronski obliki.

Vprašalnik se izpolnjuje individualno, izpolnjevanje ni časovno omejeno. Pomembno je poudariti, da je namenjen dejanskemu ugotavljanju rabe državljske kompetence, in to mora biti tudi pglavitni namen rabe vprašalnika.

Z uporabo vprašalnika naj bi svetovalec pridobil prvo bolj celostno informacijo o rabi državljske kompetence pri kandidatu, kar zadeva identificiranje močnih in šibkih ravni, na katerih se kompetenca uporablja. Evalvacijski vprašalnik izpolnjuje kandidat v sodelovanju s svetovalcem. Svetovalec naj najprej kandidatu razloži temeljni namen reševanja vprašalnika ter mu pojasni pomen iskrenega odgovarjanja na zastavljena vprašanja in trditve. Hkrati pa bo ob skupnem reševanju vprašalnika svetovalec kandidatu sproti pojasnjeval nejasnosti in spremljal njegov razmislek o posameznih trditvah.

Vprašanja v evalvacijskem vprašalniku oziroma trditve, ki jih kandidat ocenjuje, so usklajeni z opredelitvami državljske kompetence, kot sta jo opredelila Evropski parlament in Svet Evropske unije (2006) v Priporočilih Evropskega parlamenta in Sveta o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje. S tem smo želeli doseči večjo preglednost mnenja, pridobljenega z vrednotenjem neformalno pridobljenega znanja.

4.3 Vprašalnik za vrednotenje državljske kompetence

Ime in priimek: _____

Pred vami je vprašalnik za merjenje rabe državljske kompetence. Vse trditve v vprašalniku se nanašajo na določeno vedenje, stališča in spretnosti v zvezi z njeno rabo. Prosimo, natančno preberite vsako izmed njih in jo ocenite, koliko se strinjate, da velja za vas. Vsako od trditev lahko ocenite z eno od treh ocen: **0 – Sploh ne drži zame, 1 – Delno drži zame, 2 – Drži zame.**

Trditev ocenite tako, da obkrožite eno od številskih ocen. Poskrbite, da boste ocenili vse trditve, saj sicer izidi ne bodo uporabni. Pri tem vprašalniku so vsi vaši odgovori pravilni. Odgovarjajte iskreno, da bodo izidi za vas uporabni. Če katere izmed trditev ne razumete dobro, jo, preden odgovorite nanjo, razjasnite s svetovalčevo pomočjo.

DRŽAVLJANSKA KOMPETENCA

Št.	Trditev	Ocena kandidata		
1.	Poznam pomen državljanstva in vem, katere pravice so povezane s statusom državljanstva	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
2.	Poznam svoje pravice in svoboščine	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
3.	Vem, kaj pomeni demokracija	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
4.	Poznam zgodovino Slovenije	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
5.	Poznam vsebino Ustave Slovenije	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
6.	Poznam delovanje slovenskega političnega sistema	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
7.	Poznam pomen načela delitve oblasti v Sloveniji	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
8.	Poznam vlogo medijev v demokratični družbi	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
9.	Poznam svoje pravice kot zaposlenega	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
10.	Poznam pomen sindikatov za pravice zaposlenih	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
11.	Poznam zgodovino Evropske unije	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
12.	Poznam značilnosti združevanja držav Evropski uniji	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
13.	Vem, kako je sestavljena Evropska unija	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
14.	Poznam pristojnosti Evropskega parlamenta	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame

15.	Poznam Listino o temeljnih pravicah Evropske unije in mednarodnih deklaracijah	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
16.	Spremljam politična vprašanja v medijih	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
17.	Spremljam družbene probleme v medijih	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
18.	O političnih vprašanjih razmišljam kritično	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
19.	O družbenih problemih razmišljam kritično	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
20.	Zanima me, v katero smer gre dogajanje v slovenski družbi	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
21.	Zanima me, v katero smer gre dogajanje v Evropski uniji	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
22.	Zanimam se za reševanje problemov, ki zadevajo moje delovno okolje	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
23.	Zanimam se za reševanje problemov, ki zadevajo moje širše okolje	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
24.	Konstruktivno sodelujem pri dejavnostih na delovnem mestu	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
25.	Konstruktivno sodelujem pri dejavnostih, ki zadevajo moje širše okolje	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
26.	Volitev se redno udeležujem	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
27.	Svoje odločitve sprejemam samostojno	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
28.	Za svoja dejanja sem pripravljen/-a prevzeti odgovornost	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
29.	Pri reševanju problemov je zame pomembno sodelovanje z drugimi	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
30.	Morebitne konflikte razrešujem konstruktivno	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame

31.	Spoštujem zakone	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
32.	Spoštujem človekove pravice	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
33.	Spoštujem razlike med ljudmi (verske, različne vrednote, spol, starost)	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
34.	Menim, da nas medsebojne razlike med posamezniki in družbenimi skupinami bogatijo in dopolnjujejo	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
35.	Pomagam drugim, ko je treba	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
36.	Imam kritičen in konstruktiven odnos do občinskih oblasti	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
37.	Imam kritičen in konstruktiven odnos do medijev	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
38.	Imam kritičen in konstruktiven odnos do sodišča	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
39.	Imam kritičen in konstruktiven odnos do parlamenta	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
40.	Imam kritičen in konstruktiven odnos do vlade	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
41.	Imam konstruktiven odnos z zaposlenimi v svojem delovnem okolju	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame
42.	Imam konstruktiven odnos z vodstvom v svojem delovnem okolju	0 – Sploh ne drži zame	1 – Delno drži zame	2 – Drži zame

4.4 Interpretacija izidov

Trditve, navedene v vsebinskem sklopu državljske kompetence, so opredeljene na treh ravneh:

1. znanje / vedenje,
2. spretnosti,
3. odnosi / stališč.

Pri vsaki trditvi lahko kandidat izbira med tremi ponujenimi ocenami:

1. sploh ne drži zame (ocena 0),
2. delno drži zame (ocena 1),
3. drži zame (ocena 2).

Zaradi lažjega izrekanja končne utemeljitve kandidatove rabe državljske kompetence smo vsako od ponujenih izjav točkovali, in sicer izjava Drži zame dobi 2 točki, Delno drži zame 1 točko in Sploh ne drži zame ne dobi točk. Tako dobimo kar največje število točk, in sicer lahko kandidat za državljske kompetence doseže največ 84 točk.

Kar zadeva ravni, na katerih so opredeljene trditve, pa je slika taka:

1. na ravni znanja / vedenja so trditve 1–15, to pomeni, da je največje število točk, ki jih lahko doseže kandidat na tej ravni, 30,
2. na ravni spretnosti so trditve 16–30, to pomeni, da je največje število točk, ki jih lahko doseže kandidat na tej ravni, 30,
3. na ravni odnosov / stališč trditve 31–42, to pomeni, da je največje število točk, ki jih lahko doseže kandidat na tej ravni, 24.

Delitev na posamezne ravni ter točkovanje teh sta lahko svetovalcu in kandidatu v pomoč predvsem pri opredeljevanju močnih kandidatovih področij s stališča rabe državljske kompetence in pri opredeljevanju šibkejših področij, ki zahtevajo dodatno kandidatovo pozornost in zato še bolj ciljno usmerjeno, celostno in natančno vrnitveno informacijo o možnih kandidatovih dejavnostih, ki bodo pripeljale do uspešnega izida. Pregled ocen po posameznih vsebinskih sklopih in ravneh pa je lahko dobra opora tudi pri izrekanju končnega mnenja kandidatu s stališča razvitosti državljske kompetence.

Pri oblikovanju mnenja kot vrnitvene informacije kandidatu pa mora biti svetovalac pozoren tudi na kandidatovo oceno posameznih trditev v vprašalniku. Pomembno je, da svetovalac nameni pozornost predvsem trditvam, ki jih je kandidat slabo ocenil, in jih upošteva pri podajanju vrnitvene informacije v obliki napotkov, kako lahko posameznik slabo ocenjene sestavine /razsežnosti državljske kompetence v prihodnosti ustrezno razvija in uporablja. Pri tem naj bo pozoren tudi na raven, na kateri so slabo ocenjene trditve opredeljene (znanje/vedenje, spretnosti, odnosi/stališča).

Za lažje izrekanje ustrezne vrnitvene informacije kandidatu pa je treba vse posamezne ocene trditev pogledati kot smiselno celoto. Kandidat lahko torej pri vprašalniku doseže največ 92 točk. V nadaljevanju prikazujemo lestvico za celotno mnenje rabe državljske kompetence, in sicer:

Število točk	Ocena
Od 59 do 84 točk (70 %– 100 %)	Razpolagate z razvitimi državljskimi kompetencami. Osebne, medosebne in medkulturne kompetencami ter oblike vedenja uporabljate za učinkovito in konstruktivno sodelovanje v socialnem in delovno poklicnem okolju. Konstruktivno sodelujete tudi v vedno bolj raznovrstnih družbah, tako v ožjem kot širšem družbenem okolju. Aktivno ste udeleženi v državljskem življenju na podlagi poznavanja socialnih in političnih konceptov ter struktur in udejanjanju le teh v vsakodnevnem življenju.
Od 34 do 58 točk (40 %–69 %)	Poznavanje državljske kompetence in njena raba vam nista tuja, vendar v uporabi posameznih sestavin kompetenca ni razvita v celoti. Več pozornosti bi bilo treba nameniti oblikam vedenja, ki vodijo v konstruktivno delovanje in sodelovanje v raznovrstnih družbah ter v polno udeležbo v državljskem življenju na podlagi socialnih in političnih konceptov in struktur. Razvoj kompetence naj poteka predvsem na ravni, ki se je izkazala kot najmanj razvita (lahko na ravni znanja, spretnosti ali odnosov).
Manj kot 33 točk (manj kot 40%)	Razvijanju državljske kompetence ste namenili premalo pozornosti in časa ali pa ste šele pred kratkim usmerili svojo pozornost na razvijanje te. Predlagamo seznanitev z vsebinami državljske kompetence in dejavnejšo udeležbo v ožjem in širšem družbenem okolju, da bi učinkovito in konstruktivno delovali in sodelovali v socialnem in poklicnem življenju.

Literatura

Audigier, François (2001). *Osnovni pojmi in ključne competence izobraževanja za demokratično državljanstvo*. Strasbourg: Svet Evrope. Dostopno na (18. december 2017): http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/mednarodno/solstvo/pdf/Francois_Audigier.pdf.

Council of Europe (2017). *Competences of Democratic Culture: Living Together as Equals in Culturally Diverse Democratic Societies*. Strasbourg: Council of Europe. Dostopna (19. december 2017): <https://rm.coe.int/16806ccc07>.

Deželan, Tomaž (2015). *Državljan v razmerju do države: ureditve in razprave skozi čas*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Dürr, Karlheinz, Spajić-Vrkaš, Vedrana in Ferreira-Martins, Isabel (2000). *Strategije za učenje demokratičnega državljanstva*. Strasbourg: Svet Evrope. Dostopno na (18. december 2017): http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploas/podrocje/mednarodno/solstvo/pdf/Strategije_demokrat_drzavljanstvo.pdf

Sardoč, Mitja (2011). *Multikulturalizem: pro et contra*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Sardoč, Mitja, Lukšič Hacin, Marina in Milharčič, Hladnik Mirjam (ur.), (2011). *Medkulturni odnosi kot aktivno državljanstvo*. Ljubljana: ZRC SAZU. Dostopna (18. december 2017): <https://isim.zrc-sazu.si/sites/default/files/ISBN9789612542719.pdf>.

Sardoč, Mitja (ur.), (2014). *Osnovni pojmi in dileme državljske vzgoje (prvi del)*. Ljubljana: i2.

Sardoč, Mitja (ur.), (2015). *Osnovni pojmi in dileme državljske vzgoje (drugi del)*. Ljubljana: i2.

Sotošek, Andrej (ur.), (2017). *Perspektive socialnih in državljskih kompetenc v vzgoji in izobraževanju*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Šimenc, Marjan (ur.), (2012). *Razvoj državljske vzgoje v Republiki Sloveniji: konceptualni okvir in razvoj kurikulumov*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Dostopna (18. december 2017): <http://www.pei.si/Sifranti/StaticPage.aspx?id=126>.

Šimenc, Marjan, Sardoč, Mitja in Mlekuž, Ana (2015). *Državljska vzgoja v Sloveniji: nacionalno poročilo raziskave ICCS 2009*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Dostopna (18. december 2017): http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/digitalna_knjiznica/Documenta_9_ISBN_978-961-270-218-2_PDF/978-961-270-218-2.pdf.

Veldhuis, Ruud in Abs, Hermann (2006). *Indicators on active citizenship – the social, cultural and economic domain*. Dostopno na (17. december 2017) http://www.pedocs.de/volltexte/2009/1879/pdf/CoE_Abs_Veldhuis_2006_D_A.pdf.